

Momente ale insurecției naționale antifasciste oglindite în documente germane ale vremii

Declanșarea insurecției naționale antifasciste, pregătită și condusă de Partidul Comunist Român, a constituit o adevărată surpriză pentru guvernul nazist al Germaniei, pentru organele politice, diplomatice, militare și de informare hitleriste din România. Realizarea surprizei a fost una din preocupările de seamă ale comuniștilor în perioada pregătirii insurecției, deoarece numeroase documente române și străine arată că rețeaua de spionaj german din România era bine pusă la punct, implantată adânc în instituțiile și întreprinderile românești.

În primăvara anului 1943 când activitatea Partidului Comunist Român de coalizare a forțelor patriotice în vederea eliberării țării de sub jugul fascist s-a intensificat, informatorii selecționați din rândurile membrilor Grupului etnic german au fost încadrați în formațiile S.S. Pe măsură ce criza regimului fascist se adâncea, iar starea de spirit antihitleristă era în plină creștere, guvernul nazist german își întărea aparatul său de spionaj în România. Numai în cursul lunii noiembrie 1943 au sosit în țară 165 de agenți ai Gestapoului, care s-au adăugat celor existenți. În martie 1944, când trupele hitleriste au suferit noi înfringeri, părăsind întinse teritorii vremelnice ocupate pe teritoriul Uniunii Sovietice, în România au sosit noi spioni hitleriști. Marea majoritate a agenților naziști erau îmbrăcați în uniforme militare și îndeplineau funcții de curieri, pompieri și alte asemenea servicii care le dădeau posibilitatea să culegă informații. Pe Valea Prahovei erau unități de pompieri, care în realitate erau secții de poliție judiciară¹. De altfel, însăși Direcția generală a Săcuranței de stat antonesciene sesiza organele sale superioare la 18 martie 1944 că „serviciile germane de informații și-au intensificat rețeaua informativă în toate direcțiile, iar elementele legionare încadrate în aceste servicii, au primit instrucțiuni de a se informa de situația internă, de activitatea membrilor guvernului și a persoanelor cunoscute ca ostile Germaniei”².

Din calculul serviciilor de informare nu trebuie excluse cele antonesciene. Cu tot acest aparat de spionaj și informare, comuniștii, punându-și viața în pericol, au reușit să pregătească în cel mai strict secret acțiunile de amploare ale insurecției din august 1944, să realizeze surprinderea și să asigure victoria maselor populare, eliberând țara de sub jugul fascist.

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), fond 6, dosar nr. 770, fila 20.

² *Idem*.

Arestarea Antoneștilor la ora 17 în după-amiaza zilei de 23 august 1944, moment care a însemnat începutul insurecției în România, a surprins întreg acest păienjenis de spionaj nazist. Unul dintre agenții informatori hitleriști, inginerul Kurz, fost membru al Legației germane din București, arată într-un raport datat 11 ianuarie 1945 că: „miercuri, 23 august 1944, ora 18,00 am auzit în oraș că mareșalul ar fi arestat în palatul regal... Am anunțat o stație de radio germană, care a promis că transmite știrea Comandamentului suprem al armatei (O.K.W.)³. La orele 20,30 comandamentul grupului de armate germane „Ucraina de Sud” a primit o informare prin cablu telefonic de la D.H.M. (misiunea militară germană din București) „că ceva nu este în regulă cu mareșalul Antonescu și cu vicepreședintele Consiliului de miniștri”⁴. Pentru a cere relații mai precise, comandamentul grupului de armate a luat legătura și cu șeful misiunii militare germane a aerului în România, generalul Gerstenberg, la ora 20,50, care a confirmat situația, fără însă a putea să dea alte detalii. El a spus că „Amindoi (antoneștii — n.a.) au mers astăzi după amiază la rege fără să se fi întors pînă acum. Speră că după o jumătate de oră va fi în măsură să dea vești mai amănunțite”⁵.

Presupunem că în acel moment Killinger era la palat și ca atare, Gerstenberg aștepta ca acesta să-l pună la curent cu evenimentele petrecute. Este totuși demn de relevat că secretul acțiunii a fost atât de bine păstrat încît nici după trei ore organele militare și politice germane nu cunoșteau situația. În același timp, forțele insurecționale acționau. Se constituise guvernul, care avea ca președinte pe generalul Sănătescu, iar cei patru reprezentanți ai partidelor politice care colaborau în cadrul Blocului Național democrat, erau numiți miniștri fără portofoliu — Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentantul partidului comunist avea și adinterimatul Justiției. Obiectivele germane erau blocate. Forțele militare române din București intrau în dispozitiv de luptă. Căpetențiile antonesciene erau arestate și înlocuite cu personal care fusese stabilit încă înainte. La Ministerul de război de pildă a fost numit generalul Racoviță. Iar generalul Ilie Șteflea, care se afla la Slănic în Moldova a fost înlocuit din funcția de șef al Marelui Stat Major încă la ora 18,30 cu generalul Gh. Mihail și numit comandantul Armatei a 4-a. Generalul Wöhler comandantul Armatei a 8-a germane a rămas foarte surprins, cînd i s-a comunicat această veste. Dar nu bănuia nimic de cele ce se petreceau la București. Abia la ora 22,15 s-au clarificat asupra situației cînd șeful Statului Major al Flotei 4 aeriene germane, care se afla în România, a comunicat telefonic statului major al Grupului de Armate Ucraina de Sud „că mareșalul Antonescu a fost azi la rege și și-a dat demisia”⁶. Iar atașatul militar german, generalul Splacke, telefona și el la ora 22,30 că „regele României a chemat azi după amiază la el pe mareșal și pe Mihai Antonescu și i-a reținut. Apoi ministru nostru plenipotențiar a obținut audiență la rege”⁷.

³ Politisches Archiv des Ausw. Ant. fond Ritter, dos. 20, fila 80.

⁴ Bundesarchiv — Militärarchiv Tagesbuch des Heres Gruppe Sud Ucraina. Jurnal de război al Grupului de armate Ucraina Sud) R. H. 19, v/36, 75—126 320.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

⁷ Arh. I.S.I.S.P., dosar 1107, fila 5.

Ca atare, în momentul cînd se difuza la radio proclamația regelui, atunci afla mai precis și Comandamentul armatelor germane din partea sudică a frontului răsăritean ce se petrecuse în capitala României. Klucklist și Vessenmeyer, ambii membri marcanți ai legăției hitleriste din București afirmă într-o telegramă din 30 august 1944, că „după comunicatul privind numirea lui Sănătescu ca prim-ministru, ministrul plenipotențiar Killinger s-a anunțat imediat la rege, care l-a primit în prezența lui Sănătescu și a noului ministru de externe Niculescu-Buzești. Ministrul plenipotențiar — se arată în continuare în telegramă — i-a făcut reproșuri regelui și i-a declarat că Germania nu poate accepta schimbarea politicii externe românești⁸. Considerăm că această întrevedere a avut loc în jurul orei 10.

De fapt Killinger a comunicat la orele 22,25 statului major al Grupului de armate Ucraina de Sud că „în cursul după-amiezii a primit știrea că mareșalul Antonescu a fost arestat. Ca urmare s-a dus la rege. Acesta l-a declarat că mareșalul și-a dat demisia și că el a constituit un nou guvern⁹. În același timp Killinger a mai transmis că „serviciile germane din București sînt înconjurate de trupe românești“. Dacă luăm în considerație că toate cele trei rapoarte telefonice sînt transmise între orele 22,15 și 22,30 putem conchiziiona că Killinger n-a putut să-și informeze colaboratorii săi înainte de ora 22, iar convorbirea lui cu regele se plasează credem în intervalul dintre orele 21,30—22.

Presiunea ofensivei armatelor sovietice de la Iași-Chișinău începută la 20 august, și dezvoltarea ei rapidă, precum și evenimentele din România au determinat Comandamentul grupului de armate Ucraina de Sud să ia sub comanda sa toate unitățile și formațiunile germane aflate pe teritoriul României. La ora 22,25, șeful statului major al respectivului grup de armate a comunicat generalului Hansen șeful misiunii militare germane și care pînă atunci avea și calitatea de comandant al tuturor unităților și formațiunilor germane din afara zonei de operații a României că „Comandamentul Grupului de armate Ucraina de Sud preia comanda asupra tuturor elementelor forțelor armate și serviciilor germane din România“¹⁰.

Ca urmare a informațiilor culese, și a difuzării cunoscutei proclamații la radio, la ora 23,25 generalul colonel Hans Friesner, comandantul grupului de Armate Ucraina de Sud l-a raportat lui Hitler schimbările intervenite în România și măsurile pe care le inițiasă. Hitler a aprobat raportul lui Friesner, promițindu-i totodată că li va da ordine de urmare. Și la orele 00,00 un ofițer al O.K.W.-ului a transmis telefonic ordinul lui Hitler „de a înăbuși putch-ul, de a aresta pe rege și camarila regală și de a constitui un nou guvern sub un general germanofil în cazul cînd mareșalul Antonescu nu ar mai fi la dispoziție“¹¹. Cu aducerea la îndeplinire a acestui ordin era însărcinat generalul de aviație Arthur Gerstenberg, șeful misiunii militare germane a aerului în România.

⁸ P. A. Ausw. Amt. dosar 15, fila 20. Telegrama din 30 august 1944 adresată lui Ritter.

⁹ Bundes Archiv — Militärarchiv — jurnalul de operații.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Idem*.

În lucrările „România în Războiul Antihitlerist”, „August 1944—Mai 1945”, precum și într-o serie de studii, articole se susține că generalul Hansen și Gerstenberg ar fi venit la palat înainte de ora 1, că guvernul Sănătescu a tratat cu acești doi generali problema retragerii trupelor germane din România. Iar generalul Gerstenberg a fost condus de doi ofițeri români înainte de ora 2 noaptea în tabăra germană din pădurea Băneasa, unde a trecut la organizarea atacului asupra Bucureștiului și după cum se afirmă în lucrarea „August 1944 — Mai 1945” la pag. 41: „Sesizând stratagema, mai ales că ofițerul român dat să-l însoțească pe Gerstenberg nu s-a mai întors (fusese arestat de germani), C. Sănătescu a ordonat la ora 2 deschiderea generală a focului”. Deschiderea generală a focului, autorii consideră că nu trebuia legată de cazul Gerstenberg și de pregătirile de la Băneasa.

Întâi cum stau lucrurile. La ora 1,03 în ziua de 24 august se raporta comandamentului german că Manfred von Killinger, ministrul plenipotențiar german, generalul Eric Hansen, șeful misiunii germane de uscat și generalul Gerstenberg se aflau în clădirea ambasadei germane, care era blocată de formațiunile patriotice și subunități românești. Așa că în situația aceasta Gerstenberg nu putea să fie în două locuri, și la Băneasa și la București. De aceea, la ora 1,55, printr-o comunicare teletipografică, comandamentul Grupului de armate Ucraina de Sud face cunoscut comandamentului aviației germane de la Ploiești, că „în cazul când generalul de aviație Gerstenberg nu-și mai redobândește libertatea de acțiune, acțiunea va fi dirijată în locul său de către generalul S. S. Hoffmeyer”¹².

După cum rezultă din aceste documente, cu 5' înainte ca Sănătescu să dea ordinul de deschiderea focului, tabăra hitleristă de la Băneasa nu era încă constituită. Ca atare, ordinul guvernului român de la ora 2, de deschiderea focului, face parte integrantă din măsurile generale de acțiune împotriva trupelor hitleriste și nu a fost determinat în mod necondiționat de cele ce se petreceau la Băneasa.

Din jurnalul de operații al Grupului de armate Ucraina de Sud rezultă că abia în jurul orei 3 dimineața Hansen a luat contact cu noul ministru de război, generalul Racoviță. Șeful statului major al misiunii militare germane raporta la ora 3,05 comandamentului Grupului de armate Ucraina de Sud, că: „generalul de cavalerie Hansen este la ora actuală la noul ministru de război român (gen. Racoviță — n.a.)”. Iar la ora 4,05 generalul Hansen a vorbit telefonic cu generalul Hans Friesner căreia i-a raportat că „a fost la noul guvern român... Noul guvern român trebuie să fie luat în serios. Nu trebuie să se creeze iluzia că este vorba doar de o mică clică de trădători. El are în spate întregul popor român, și, în special, întreg corpul de generali”¹³. Hansen a mai relatat că s-a înțeles cu guvernul român ca „trupele germane, evitând orice fel de ciocniri, vor fi libere să plece, iar trupele române, păstrându-și armamentul, se vor retrage peste linia Brăila-Focșani; și roagă să se intervină la Berlin dacă ordinul dat mai rămâne în vigoare”¹⁴.

¹² *Idem*.

¹³ *Idem*.

¹⁴ Bundes Archiv-Militär Archiv Freiburg — Jurnalul de operații al Grupului de armate „Ucraina de Sud”.

În urma acestei convorbiri, comandamentul Grupului Ucraina de Sud a ordonat, la ora 4,35, statului major al Flotei a 4-a aeriene germane, ca să încunoștințeze pe generalul Hoffmeyer „să suspende deocamdată toate măsurile“.

Concomitent, Comandamentul Grupului de armate germane „Ucraina de Sud“ a intervenit la Berlin pentru anularea ordinului dat cu câteva ore mai devreme. Dar la ora 5, deci la aproximativ o jumătate de oră, O.K.W. a comunicat că ordinul dat rămâne în vigoare. Între timp sosise la Băneasa și generalul Gerstenberg care probabil primise permisiunea guvernului român de a lua contact cu trupele de acolo, numai atunci, când comandamentul german din Moldova a dat asigurări că va opri orice acțiune în spiritul celor ce discutase cu Hansen. Statul major al Flotei de aviație care se afla la Ploiești raporta la ora 4,55 grupului de armate germane din Moldova că generalul de aviație Gerstenberg, „care fusese lăsat liber de români spre a opri măsurile germane împotriva Bucureștiului, se găsește în tabăra din pădure de lângă București“¹⁵. Din acel moment, comandantul grupării organizate de Hoffmeyer, a devenit generalul Gerstenberg. Guvernul român, din care făcea parte și un reprezentant al Partidului Comunist, care era inițiatorul și conducătorul insurecției, a luat o serie de măsuri, care au culminat cu declanșarea atacului la ora 4 dimineața în ziua de 24 august. De altfel, cum rezultă din însăși documente germane că „în București stare de alarmă, orașul este impresurat de trupe române. Toate intrările în localitate sînt ocupate“¹⁶. Obiectivele militare germane au fost blocate încă în seara zilei de 23 August. În aceeași seară a început și acțiunea de dezarmare a trupelor germane, în București, Ploiești și alte localități ale țării. La ora 23,30 în ziua de 23 august, regimentul 3 grăniceri a declanșat atacul asupra unităților germane aflate în nordul Moldovei. Așadar, manevrele Comandamentului hitlerist de a înăbuși insurecția, s-au izbit de lupta dîră și hotărîtă a poporului român, organizată și pregătită din timp de Partidul Comunist care stătea ferm și neabătut în fruntea acestei acțiuni de mare anvergură, care deschidea României o nouă cale în dezvoltarea sa istorică.

Conducerea de către Partidul Comunist a insurecției naționale antifasciste, a asigurat traducerea în viață a măsurilor elaborate anterior, și a înlăturat consecințele ce ar fi decurs din ezitățile și șovăielile manifestate în sânul guvernului cu privire la atitudinea față de trupele hitleriste. Se știe că a triumfat linia partidului comunist de întoarcere imediată a armelor împotriva Germaniei naziste, pentru eliberarea țării. Din documentele menționate rezultă că atacul asupra Bucureștiului a avut loc la ora 7,30 în ziua de 24 august 1944, a fost atacată capitala țării de unități germane cu un efectiv de circa 6000 de oameni. După afirmațiile lui Gerstenberg, atacul s-a izbit „încă de la pornire de rezistență“, iar potrivit unei afirmații a unui ofițer de la Statul major al Flotei 4 aviație germană, „atacul s-a împotmolit la câteva minute de la declanșare“. La ora 11,30, deci după patru ore, însăși generalul Gerstenberg a raportat organelor sale superioare că „rezistența este foarte dîră

¹⁵ *Idem.*

¹⁶ A.I.S.I.P., fond 9, dosar 1107, fila 5.

și că nu este chip să se pătrundă în oraș și că pînă acum a ocupat doar postul de emisie al radiodifuziunii*. (Este vorba de un post de radio românesc de la Băneasa).

Apărarea Bucureștiului era asigurată de unitățile militare române sprijinite activ de formațiunile patriotice și de populație.

Hitleriștii au bombardat în mod sălbatic Capitala țării, cu toate acestea în ziua de 25 august, gruparea Gerstenberg nu realizase nici un progres. În acea zi, la orele 2.30, generalul Gerstenberg raporta prin radio Comandamentului suprem german „Situația din București foarte serioasă. Ne aflăm numai cu forțe insuficiente pe marginea de nord a Bucureștiului pe înălțimea aeroportului Băneasa (3 km sud-est de Mogoșoaia și pînă la marginea de nord a aeroportului Otopeni) ¹⁷.

În ziua de 26 august forțele insurecționale lichidaseră deja rezistențele hitleriste din București. În ceea ce privește împrejurimile, cu toate că trupele germane de la nord de București aveau din această zi la comandă pe generalul Stabel, specializat în Polonia în reprimarea insurecției, ele erau pe punctul de a se retrage. În după-amiaza zilei de 27 august 1944, generalul Stabel comunica prin radio, la ora 17.15 că „din cauza marilor pierderi (nu mai are decît 1900 oameni) și a puternicelor forțe blindate românești s-ar putea impune încă din noaptea aceasta (27/28 august) renunțarea la lupta pentru București” ¹⁸.

Flota a 4-a aeriană a împărtășit cererea lui Stabel și a raportat comandamentului hitlerist din Moldova situația de la București, cu propunerea ca grupul Stabel să fie retras la Ploiești. Ca urmare, la ora 23.15 Grupul de armate a ordonat retragerea la Ploiești, „subliniind că spațiul Ploiești trebuie păstrat necondiționat”. La 28 august 1944, acest grup, constrins de unitățile Armatei a 4-a române, a capitulat la Gherghița (25 km sud-est Ploiești). Zdrobirea acestei grupări hitleriste a asigurat victoria deplină și definitivă a insurecției în București.

Concomitent cu acțiunile din capitală, forțele insurecționale s-au ridicat la luptă și în celelalte regiuni ale țării, eliberînd între 23—31 august 1944, întreaga parte centrală, de sud-est, sud și sud-vest a țării. Ele au provocat inamicului pierderi grele în material și oameni. Au fost capturate 222 avioane, 438 nave fluviale și maritime, mari cantități de muniții, armament, mijloace de transport etc. Peste 56.000 de prizonieri hitleriști, între care 14 generali și 1421 de ofițeri au fost capturați de forțele insurecționale române, iar 500 și-au găsit moartea pe pămîntul patriei noastre pe care-l copleșiseră cu ani în urmă.

La acțiunile insurecționale au participat 460 000 de soldați, subofițeri, ofițeri și generali români, dintre care 8 500 (morți și răniți) și-au vărsat sîngele pentru eliberarea patriei. Un mare număr de jertfe l-au dat, de asemenea, formațiunile patriotice.

Insurecția din august 1944 a constituit o puternică expresie a hotărîrii poporului român de a-și determina singur soarta, unul din acele momente în dezvoltarea unei țări cînd se manifestă deosebit de pregnant rolul maselor populare de făuritoare ale istoriei. Victoria ei, ca și desfășurarea cu succes a luptelor de masă din anii următori constituie

¹⁷ Bundes Archiv Militär, Archiv Freiburg — Jurnalul de operații al Grupului de armate „Ucraina de Sud”.

¹⁸ Idem.

o puternică mărturie a justiției liniei politice a Partidului Comunist Român, a strategiei și tacticii sale revoluționare, o strălucită dovadă a capacității organizatorice și a forței sale de mobilizare a maselor.

„23 August 1944 — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — va rămâne veșnic în conștiința poporului român, amintirea sa #transmițându-se din generații în generații ca un simbol strălucit al eroismului maselor populare, al spiritului revoluționar al comuniștilor, al tuturor militanților progresiști din țara noastră“.

Moments de l'insurrection nationale anti-fasciste refletes dans les documents allemands de ce temps

RÉSUMÉ

L'insurrection nationale antifasciste d'Août 1944, le tournant radical en l'histoire multi-séculaire du peuple roumain, organisée et conduite par le Parti Communiste Roumain a renversé la dictature militaire fasciste. La Roumanie est sortie de la guerre anti-soviétique et s'est jointe à la coalition anti-hitlérienne, l'armée roumaine a tourné les arms contre l'Allemagne naziste pour récupérer l'indépendance nationale.

Les événements d'août 1944 en Roumanie ont été une vraie surprise pour le gouvernement hitlérien, ainsi que pour ses organes politiques, militaires et d'espionnage, qui actionnaient en notre pays.

Du journal d'opérations du Comandement du groupe d'armées „Ukraine du sud“, ainsi que des rapports des agents nazis de Roumanie, de ce temps, il résulte, d'une part, les contorsions des nazis cherchant a redresser la situation, et d'autre part, la lutte des forces patriotiques conduites par le Parti Communiste, qui ont lutté avec abnégation, délivrant en huit jours seulement la partie du sud-este, sud, sud-ouest et centrale du pays du joug fasciste.